

Beliren Yetişkin İlişkilerindeki Manipülasyonlarda Aidiyet Hissinin Gücü

Manipulations in Emerging Adults' Interpersonal Relationships: Power of Sense of Belonging

Seval ERDEN ÇINAR¹, Serenay YAZICI², Burcu TEKİNER³

¹ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi,
seval.erden@marmara.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-4512-1274

² Psikolojik Danışman,
pskdan.serenayyazici@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-8891-8278

³ Psikolojik Danışman,
tekinerburcu@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-0932-8008

Başvuru: 01.05.2021
Kabul: 14.12.2021

Atıf:
Erden-Çınar, S., Yazıcı, S. ve
Tekiner, B. (2022). Beliren yetişkin
ilişkilerindeki manipülasyonlarda
aidiyet hissinin gücü. *Toplum ve
Sosyal Hizmet*, 33(1), 97-112. DOI:
10.33417/tsh.931055

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, beliren yetişkinlerin kabul edilme ve dışlanma aidiyet duygusunun, kişilerarası ilişkilerde manipülasyonlar üzerindeki yordayıcı gücünü sınamaktır. Araştırmaya 398 kadın, 307 erkek olmak üzere toplam 705 beliren yetişkin katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi formunun yanı sıra Genel Aidiyet Ölçeği ile İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla yapılan pearson moment çarpım korelasyon katsayısı sonucunda, kabul edilme duygusu ile ilişkilerde manipülatif tutum ve davranışlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki elde edilirken; dışlanma ile manipülasyon arasında pozitif yönde doğrusal ilişki tespit edilmiştir. Kabul edilme ve dışlanma aidiyet duygusunun, ilişkilerdeki manipülasyon üzerindeki yordayıcı gücünü sınamak üzere, yapısal eşitlik modelinden yararlanılmıştır. Geliştirilen model ve analizlerden elde edilen bulgular, aidiyetin oluşmasında etkili olan kabul edilme ve dışlanma değişkenlerinin, beliren yetişkin bireylerin ilişkilerinde sergiledikleri manipülatif tutum ve davranışları üzerinde anlamlı şekilde yordayıcı güce sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Manipülasyon, aidiyet hissi, beliren yetişkinlik

ABSTRACT

The main purpose of the study is to examine the predictive power of acceptance and exclusion sense of belonging on the manipulations exhibited in interpersonal relationships among emerging adults. A total of 705 subjects, 398 women, and 307 men participated in this research. In addition to the Personal Information Form, the General Belongingness Scale and the Manipulation Scale in Interpersonal Relationships were used to collect the data utilized in this study. As a result of the Pearson correlation analysis, while there were significant negative relationships between the feeling of acceptance and manipulative attitudes and behaviours in relationships; a positive linear relationship between exclusion and manipulation was found. The Structural Equation Model (SEM) was used to analyse the predictive power of acceptance and exclusion variables in the sense of belonging on manipulation in relationships. The findings show that both variables related to acceptance and exclusion sense of belonging have significant predictive power on the manipulative attitudes and behaviours of emerging adults in their relationships.

Keywords: Manipulation, sense of belonging, emergin adulthood

GİRİŞ

“Ben” ve “diğerleri”, insan gelişiminde anahtar iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Pek çok gelişim döneminde ve özellikle gelişim görevlerinin yerine getirilmesinde, bu iki ana unsurun etkileşiminin dönemin şekillenmesinde etkili olduğu kabul edilmektedir (Erikson, 1980). İnsan yaşamında yeni bir dönem olarak nitelendirilen ve Arnett tarafından “beliren yetişkinlik” dönemi olarak isimlendirilen bu dönem, kişinin birey olarak “ben” olmasında ve sosyal yapı içerisinde “diğerleri”yle ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır. 18-25 yaş aralığını kapsayan, bireyin ne tam olarak ergenlik ne de yetişkinlik döneminde bulunmadığı ancak her iki dönemin de özelliklerini de barındıran “beliren yetişkinlik” dönemi geçişi temsil eden bir dönem olarak nitelendirilmektedir (Arnett, 2007). Bu dönem bireyin gelişimsel, etkileşimsel olarak birçok fırsat ve deneyimi barındıran bir süreç olmakla beraber bireyin kimlik gelişimi-değişimini, sosyal ilişkilerini, değer yargılarını yakından etkileyen bir dönemdir (Eşici ve Özbay, 2020). Sonsuz olanaklar, arada kalmışlık duygusu, kimlik arayışı, istikrarsız tutumlar ve kişinin kendine odaklanması ile karakterize olan bu süreçte bireyler, yoğun bir şekilde sosyal bir gruba ait olma ihtiyacı yaşadıkları varsayılmaktadırlar. Bu ihtiyacın zaman zaman, beliren yetişkinlerin sağlıklı olmayan tutumlar geliştirmelerine ve ilişkilerinde manipülatif tavırlar göstermelerine neden olabildiği vurgulanmaktadır (Atak ve Çok, 2010).

Manipülasyon, kişinin başkalarını etkisi altına alarak, kendi talepleri ve çıkarları doğrultusunda bilinçli olarak onları yönlendirip, onların isteği dışında tutum ve davranışlar göstermeye zorlanması durumudur. Bu bağlamda manipülasyon, bireysel amaçları gerçekleştirmeye ve manipülatörün kendi gücünü korumaya yönelik bir davranış olduğu vurgulanmaktadır (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2017). Manipülatif davranış da, manipülatörün maskelenmiş bir şekilde diğerini bilinçli olarak kandırma ve aldatma davranışı olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2018). Literatürde manipülasyonlar; psikolojik manipülasyon, saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, strateji ve kendini gizleme olarak farklı kategorilerde ele alınmaktadır. Psikolojik manipülasyon manipülatörün rahatsız edici, aldatıcı yöntemler ile diğer bireylerin düşünce, algı veya davranışlarını değiştirmeyi, etkilemeyi amaçlayan bir sosyal etki türü olarak tanımlanırken (Braiker, 2004), duygusal manipülasyon ise manipülatör bireylerin, kendine hizmet eden bir çerçeve içinde başkalarının duygularını manipüle etme kabiliyeti olarak ifade edilmektedir (Grieve ve Mahar, 2010). Bu tür manipülasyon ile manipülatörün diğerlerini bilinçli bir şekilde etkisi altına alarak, kendi isteklerine göre onları değiştirmesi ve duygusal istismara başvurmasından bahsedilmektedir (Özdemir ve Turan, 2018). Bu açıklamalarla hem duygusal hem psikolojik manipülasyonun, kişinin sosyo-duygusal gelişim süreci içinde deneyimler ve öğrenmeler ile ilişkili olarak şekillenebildiği savunulmaktadır. Ayrıca diğerlerine manipülatif davranışlar gösteren kişinin, kendi duygularını düzenlemekte yaşadığı güçlüğü manipülatör olmada etkili olacağı da vurgulanmaktadır (Austin, Farrelly, Black ve Moore, 2007).

Manipülasyonun bir başka çeşidi, strateji kullanma olarak isimlendirilmektedir. Bu tür manipülasyonda manipülatif kişilerin, bireysel çıkarlarını en üst noktaya yükseltecek stratejiler kullandıklarına dikkat çekilir. Bu stratejik davranışlar kurbanda suçluluk duygusu ve bağımlılık yaratma, kurban rolünü oynama, üstünlük kurma, yalan söyleme, duygu sömürüsü gibi davranışları kapsamaktadır. Bu stratejilerin ortaya çıkacağı zaman ve kullanılacak düzey, durum, tercih edilen yöntem, ortam, kurbanın bireysel özelliklerinin yanı sıra manipülatörün amaç ve talepleri gibi faktörlere göre belirlenmektedir. Tüm bu etkenler ile birlikte stratejilerde ortak hedefin, manipülatörün kurbanı her zaman yanında tutması olduğuna işaret edilmektedir (Yılmaz, 2018). Bir diğer manipülasyon stratejisi, manipülatörün kendini gizlemesidir. Kendini gizleme, bireylerin kendilerine dair tanımladıkları özel duygu, düşünce, deneyim ve eylemleri bilinçli bir şekilde diğer insanlardan saklamaya yönelik sürekli ve genel davranışsal eğilimler olarak belirtilmektedir (Şahin, 2018). Kurban seçimi ise bir başka manipülasyon stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurban, eziyete uğrayan kişidir. Bu kişilerin daha güçsüz, fiziksel ve /veya duygusal olarak akranlarından daha zayıf ve daha düşük benlik saygısına sahip oldukları belirtilmektedir. Bu nedenle manipülatif bireylerin kurban seçiminde kendilerinden zayıf ve güçsüz gördükleri, manipüle edebilecekleri bireyleri tercih ettikleri vurgulanmaktadır (Aksaray, 2011).

Manipülatif davranışların oluşmasında pek çok faktörden bahsetmek mümkündür. Bunların en başında aile ve yakın sosyal çevre sıralanabilir. Model alma ve erken dönem yaşantıları etkisi ile bireylerde manipülatif davranışlar gelişebilmektedir (Bayramoğlu, 2019). Bebek, yaşamın ilk yıllarında bakım veren kişinin ona karşı olan tutumları ile birlikte kendine, diğerlerine ve dünyaya ilişkin düşünce ve duyguları içeren algılamalar geliştirmeye başlamaktadır. Erken dönemde bebeğin bakım veren önemli diğerleri ile yaşantı ve etkileşimleri, bireyin benlik şemaları ile birlikte diğerlerine ilişkin atıflarına etki eden kişilerarası şemalarını oluşturmaktadır.

Şemalar, bilginin alınıp işlenmesini sağlayan zihinsel bilgi depolarıdır (Bowlby, 1980; Young, Klosko ve Weishaar, 2003). Bu şemaların uyum sağlayıcı ya da uyum sağlayıcı olmayan özellikleri kişinin, kendisi ve diğerleri ile algılarını, fikirlerini ve ilişkilerini etkilemektedir. Böylece kişi, sahip olduğu şemalara göre kişileri, olayları ve durumları yorumlamakta ve bu doğrultuda da tepkiler oluşmaktadır (Beck, 2008). Temelini erken dönem ilişkilerinden alan şemalar, bilginin nasıl elde edileceğini, elde edilen bilginin nasıl organize edileceğini ve nasıl kullanılacağını şekillendiren temel unsurlar olarak yaşamda işlev göstermektedirler. Bu bağlamda şemalar, kişinin yaşamını zenginleştirecek, gelişimine ve kendini gerçekleştirmesine katkı sağlayacak olumlu şemalar olabileceği gibi, kişinin işlevselliğini bozacak şekilde işlevini yerine getiren uyum sağlayıcı olmayan şemalar da olabilmektedir (Becki 2008; Young ve ark., 2003).

Uyum sağlayıcı olmayan şemaların oluşumunda, temel ihtiyaçların karşılanmamasına vurgu yapılmaktadır. Örneğin güvenli bağlanma, kabul, ilgi ihtiyacının karşılanamaması izolasyon ve terk edilme; özerklik, yetkinlik, kimlik duygusu ihtiyacının giderilmemesi zedelenmiş otonomi; gerçekçi

limitler ve özdenetim ihtiyacının giderilememesi zedelenmiş sınırlar; ihtiyaçların ve duyguların özgürce ifade edilmesi ihtiyacının giderilmemesi diğerleri yönelimlik; kendiliğindenlik ve oyun ihtiyacının giderilmemesi de aşırı duyarlılık ve engellenme şema alanları ile ilgili uyum sağlayıcı olmayan şemaların gelişmesine neden olmaktadır (Arnzt ve Jakob, 2013). Uyum sağlayıcı olmayan bu şemaların, yaşam boyunca karmaşıklılaşarak tekrarlandığı; hatıralardan, bedensel duyumlardan, zihinsel süreçlerden, hislerden oluşarak kişinin işlevselliğini bozduğu (Young ve ark., 2003) göz önüne alındığında, bu şemaların benlik ve diğerleri algısını olumsuz etkileyerek, ilişkilerde manipülatif davranışlar oluşmasına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Erken dönem ilişkileri bağlamında aile ve sosyal çevre, manipülasyon davranışının model alınıp, öğrenilmesinde açısından da güçlü bir etken olarak değerlendirilmektedir. Bandura'nın (1977) sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar, saldırgan davranışları ebeveynleri model alarak öğrenir ve öğrenilen bu davranışlar gelecekteki ilişki ve etkileşimlerde tekrar edilir (Akt: Senemoğlu, 2013). Bu durumda bireylerin öğrenilen bu saldırgan davranışları, içinde buldukları gelişim evresinde kendi seçtikleri kurban üzerinde uygulaması, saldırgan manipülatif davranış oluşum evresinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Yapılan çalışmalarda (Nelson ve Crick, 2002), psikolojik kontrol davranışı sergileyen ebeveynlerin, manipüle edici davranış ve müdahaleci tutumlarının, çocukları tarafından öğrenilip bu davranışları arkadaş ilişkilerinde uygulayabildikleri belirtilmektedir.

Erken dönem ilişkileri ve bu ilişkilerin etkisi ile geliştirilen şemalar ve öğrenmeler, kişilerin sadece davranış ve tutumlarında değil aynı zamanda benlik oluşumlarında önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bireyin kendine ve diğerlerine dair atıflarının oluşmasında, diğerlerinin önemli bir etkisi vardır (Janoff-Bulman, 2010). Bu bağlamda aidiyet duygusu, kişi-içi ve kişilerarası ilişkilerin bir diğer önemli belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Benlikle bağlantılı bir yapı ve kişilerarası ilişkilerin temel faktörlerinden biri olan aidiyet, bireyin bulunduğu sosyal çevre içinde kendini değerli, önemli ve anlamlı bir unsur olarak görmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Kozan, Kavaklı, Ak ve Kesici, 2019). Bireyin kabul edilme, sevilme ve ilgi görme duygularına bağlı olarak bir grubun parçası olmak, bireyin kendini güvende hissetmesini sağlar ve bu bağlamda aidiyet hissi, sosyal katılmanın bir üyesi olarak görülmektedir (Aşık, 2018). Bununla birlikte aidiyet bir eklemlenme, çıkarılma, birleşme süreci ve ait olunan şeye dair bir bütünleşme çabası ve dâhil olmak, içerilmek gibi duygular ile birlikte insan olmanın gereği olarak değerlendirilmektedir (Alptekin, 2011).

Adler'e (1964) göre insan, toplumun önemli bir parçasıdır ve bireyin toplum ile birlikte oluşturduğu sosyal bağlar, kişinin yaşam doyumunun, mutluluk, başarı gibi duygularının kayda değer göstergeleri olarak işaret edilir (Akt: Duru, 2015). Maslow'a (1987) göre aidiyet bireyin varlığının anlamı, kıymetli olma, önemli hissetme, diğerleri tarafından kabul edilme ve tanınma ihtiyacıdır. Bununla beraber sosyal bilim araştırmacıları aidiyet kavramını, kişinin bir grup, sistem, çevreye dair etkileşim deneyimi olarak belirtmektedirler. Aidiyet, sosyal bağlılık duygusu için önemli bir bileşendir (Arslan, 2015). Birey, aidiyet hissi ile bulunduğu sosyal grup ve bileşendeki diğer kişiler tarafından kabul edildiğini düşünerek, kendini içinde bulunduğu öğrenme çevresinin üyesi olarak görerek, uygun davranışlar

sergilemektedir (Tuhanoğlu ve Gizir, 2019). Duru'nun (2015) çalışmasında aidiyet hissinin yüksek düzeyde olmasının yüksek benlik saygısı, yüksek sosyal bağlılık, düşük yalnızlık, yüksek olumlu duygulanım, düşük olumsuz duygulanım ve yüksek yaşam doyumu ile ilişkili olduğu sonucu, bahsedilen durumu desteklemektedir.

Toplumsal ve kültürel yapılar, aidiyet kavramının oluşmasında etkili bir rol oynamaktadır. Kişinin yaşadığı toplumun yapısı, özelliği, toplulukçuluk ya da bireycilik öğelerinin ön plana çıkması, toplumdaki bireyler üzerinde çeşitli etkiler göstermektedir. Toplulukçu toplumlarda grupların menfaatleri, bireylerin menfaatlerinden daha önemli görülürken; bireyci toplumlarda ise bu durum tam tersi olabilmektedir (Okтуğ, 2017). Buna paralel olarak bireyci toplumlarda yetişen bireylerin, özerk benlik geliştirme; toplulukçu kültürlerde yetişen bireylerin ise ilişki benlik geliştirme olasılıkları daha fazladır (Kağıtçıbaşı, 1997). Bireyci kültürlerde oluşan bağımsız benlik algısında ayrı oluş ve özerklik kavramları etkiliyken; toplulukçu kültürde oluşan toplulukçu benlik algısında ise kişiler arası ilişkiler ve grup üyeliği yoluyla oluşturulan bağlar, etkileşimler önemli olmaktadır (Ercan, 2011). En genel anlamıyla, bireyci kültürlerdeki insanların kendilerini merkeze koydukları; bunun yanı sıra toplulukçu kültürlerde yaşayan bireylerin ise diğerlerini merkeze koydukları ve sosyal ahengi korumaya çalıştıkları varsayılmaktadır (İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011). Türkiye'de yaşayan bireylerin hem bireyci hem de toplulukçu özellikler sergilediklerine, bu sebeple Türk toplumunun bireyci ya da toplulukçu olarak bağımsız iki uç şeklinde sınıflanamayacağına işaret edilmekte (Kağıtçıbaşı, 1997), ancak halen Türk toplumunun ortaklaşa davranmayı önem veren bir kültürü koruduğu savunulmaktadır (Koyuncu, 2009). Bu durum hem bireyci kültür içinde "ben" olarak kendi duygularına, kendisini farklı kılan özelliklere, kişisel ihtiyaçlarına ve haklarına odaklanan; hem de "biz" temelinde çözümlemenin yapıldığı toplulukçu bireyler olarak, bağlı olduğu gruba ve ilişkilere göre kendilik ve aidiyet tanımlamaları yapma olanağını sağlamaktadır. Tüm bunlar kültürün, kişinin aidiyet hissinin ve dolayısıyla kişilerarası ilişkilerini etkileyen bir değişken olarak göz önüne alınmasının gerekliliğini düşündürmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında, değişen dünya ve toplum algısı içinde ülkemizdeki beliren yetişkinlerin aidiyet algılarının, ilişkilerine ve ilişkilerinde manipülatif davranışlar geliştirmelerine etkisinin olup olmadığı sorusu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Yapılan alanyazın taraması sonucunda, psikolojik manipülasyona dair araştırma sayısının oldukça az sayıda olmasının yanı sıra aidiyet hissi ve ilişkilerde manipülasyon değişkenlerini aynı anda ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamış olması araştırmayı özgün kılmaktadır. Bu çalışmada, kabul edilme ve dışlanma boyutlarını içeren aidiyet hissinin, kişilerarası ilişkilerde manipülasyonların ortaya çıkmasındaki yordayıcı gücünün yapısal eşitlik modeli (YEM) aracılığıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi "Aidiyet hissi, beliren yetişkinlerin kişilerarası ilişkilerindeki manipülasyonları yordamakta mıdır?" şeklinde belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada beliren yetişkinlerin kabul edilme ve dışlanma aidiyet duygularının, kişilerarası ilişkilerde sergilenen manipülasyonlar üzerindeki yordama gücünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda ilişkisel tarama modeline göre hazırlanan bu çalışmada, korelasyonel araştırma deseni kullanılmıştır. Korelasyonel model; birden fazla değişken arasındaki ilişkinin, değişkenlere müdahale edilmeksizin incelendiği nicel tür araştırma desenidir (Büyüköztürk, Çakmak-Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Bu çalışmanın bağımlı değişkeni manipülasyon; bağımsız değişkenleri kabul edilme ve dışlanma aidiyet duygularıdır.

Katılımcılar

Araştırma, 398 (%56,5) kadın, 307 (%43,5) erkek olmak üzere toplam 705 beliren yetişkin ile gerçekleştirilmiştir. Yaş aralığı 18-25 olan katılımcılar, çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Çalışmanın katılımcılarının seçilmesinde, uygun örnekleme yöntemi olarak nitelendirilen örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Bu örnekleme, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemi olup, çalışmanın amacına uygun olarak kolaylıkla ulaşılabilen örnekleme şeklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Katılımcılar ile yüz yüze görüşerek, çalışmanın amacı ve uygulama şekli hakkında hem sözel hem de yazılı yönerge verilerek verilerin toplanması sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak; Kişisel Bilgi formunun yanı sıra Genel Aidiyet Ölçeği ve İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek amacıyla çalışmacılar tarafından hazırlanan formda cinsiyet, katılımcıların eğitim durumu, ebeveynlerin eğitim durumu, kardeş sayısına dair sorular yer almaktadır.

Genel Aidiyet Ölçeği: Malone, Pillow ve Osman (2012) tarafından geliştirilen ölçek, 7li likert tipinde hazırlanmış 12 maddeden oluşmaktadır. “Kabul edilme/içerilme” ve “Reddedilme/dışlanma” olmak üzere 2 alt boyutu olan ölçek, Duru (2015) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Türkçe versiyonunun yapı geçerliği analizlerinde de toplam varyansın % 67.53’ünü oluşturan 6.67 ve 1.44 özdeğerli iki faktör elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda elde edilen değerlerin modeli destekler nitelikte olduğu görülmektedir ($X^2/df = 2.076$, GFI = .92, RMSEA = .07(.05-.09), SRMR= .04, CFI = .96, TLI = .95, RFI = .91, NFI = .93). Ölçüt geçerliği sınamalarında genel aidiyet ölçeğinin sosyal bağlılık ($r = .64$), yaşam doyumu ($r = .54$), benlik saygısı ($r = .51$) ve olumlu duygulanım ($r = .13$), yalnızlık ($r = -.72$) ve olumsuz duygulanım ($r = -.31$) ile ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Güvenirlik analizlerinde uyarlanan bu formun toplam puan iç tutarlılık katsayısı .92, kabul edilme/içerilme alt boyutunun .89 ve reddedilme/dışlanma alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı da .91 bulunmuştur. Alt boyutlar arasındaki korelasyon -.64, test-tekrar test korelasyonu ise .84 ($p < .001$) bulunmuştur. Bu

çalışma için cronbach alfa değeri kabul edilme alt boyutu için .90; dışlanma alt boyutu için .91 olarak hesaplanmıştır.

İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği: Yılmaz (2018) tarafında geliştirilen ölçeğin amacı; duygusal manipülasyon türü, yöntemleri ve derecesini tespit etmektir. 5li likert tipinde geliştirilen ölçek, 39 maddeden oluşmaktadır. Yapı geçerliliği analizlerine göre ölçek 'saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme, strateji' olarak 5 alt boyutu içermektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin istenilen düzeyde uyum indekslerine sahip olduğu belirtilmiştir ($X^2/df = 2,163$, NFI = ,926, TLI = ,909, IFI = ,929 ve RMSEA = ,054, GFI = ,932, AGFI = ,905). Ölçeğin güvenilirlik değerleri ise Cronbach alfa .89, Spearman Brown değeri; .89 Guttman Split-Half değeri de .88 bulunmuştur. Bu çalışma için cronbach alfa değeri .88 olarak hesaplanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplanmasına başlanmadan önce Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 20.01.2021 tarihinde 2021/107 protokol sayısı ile çalışmanın etik kurul onayı alınmıştır (No: #2100042332/2021-1-2). Ayrıca araştırmaya katılan tüm katılımcılardan onam formu alınmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde SPSS 21.0 istatistik paket programı ve AMOS 20.0 programı kullanılmıştır. Analizlerde değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Pearson Moment çarpım korelasyon katsayısı, değişkenlerin birbirlerini açıklama güçlerini saptamak için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Analizlere başlanmadan önce hatalı doldurulan veriler ayıklanmış, yapısal eşitlik modelinin varsayımlarının sınanmasında uç değerlere sahip veriler Mahalonobis uzaklık değeriyle belirlenmiş ve böylece 95 veri seti analizlerden çıkarılmıştır. Ayrıca değişkenlere ait puanlarının normal dağılım gösterip göstermediği de çarpıklık katsayılarına (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) katsayıları ile sınanmış ve bulgular Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü gibi ölçeklerden elde edilen puanların çarpıklık ve basıklık katsayılarının -2 ile +2 arasında bulunmuştur. Bu veriler, dağılımın normal ve doğrusal olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2019).

Tablo 1. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistik Değerleri

Değişkenler	M	SH	Skewness		Kurtosis		
			Statistic	SH	Statistic	SH	
Aidiyet	Kabul edilme	32.28	7.57	-.78	.09	-.00	.17
	Dışlanma	15.25	8.80	.82	.09	-.26	.17
Manipülasyon	Strateji	24.22	8.17	.01	.09	-.76	.17
	Kendini gizleme	25.81	7.33	-.15	.09	-.49	.17
	Kurban Seçimi	17.01	4.62	-.01	.09	-.10	.17
	Duygusal	22.69	8.87	.49	.09	-.67	.17
	Saldırgan	11.51	4.47	.59	.09	-.26	.17

BULGULAR

Katılımcıların aidiyet ölçeği ile manipülasyon ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu Katsayısı analiz sonuçları Tablo 2' de gösterilmektedir.

Tablo 2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Değişkenler	Manipülasyon				
	Strateji Kullanma	Kendini Gizleme	Kurban Seçimi	Duygusal Manipülasyon	Saldırgan Manipülasyon
<i>Aidiyet</i>					
Kabul edilme	-.18**	-.22**	-.15**	-.28**	-.25**
Dışlanma	.18**	.23**	.18**	.28**	.26**

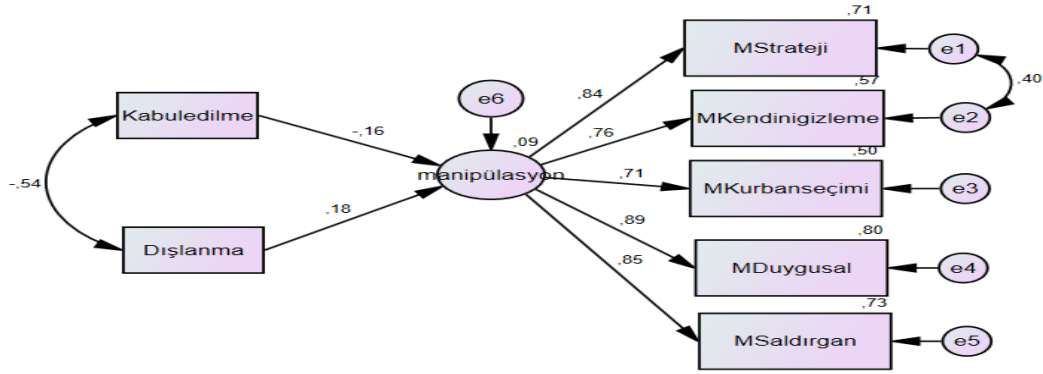
** $p < .001$

Tablo 2' de görüldüğü üzere, katılımcıların aidiyet duygusu ile ilişkilerde yaşanan manipülatif tutum ve davranışları içeren manipülasyon çeşitleri arasında anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Aidiyet duygusunu oluşturan kabul edilme boyutunun manipülasyon çeşitlerinden strateji kullanma ($r = -.18$; $p < .001$), kendini gizleme ($r = -.22$; $p < .001$), kurban seçimi ($r = -.15$; $p < .001$), duygusal manipülasyon ($r = -.28$; $p < .001$) ve saldırgan manipülasyon ($r = -.25$; $p < .001$) tutumu arasında negatif yönde anlamlı ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Buna karşın aidiyette dışlanma boyutunun manipülasyonlardan strateji kullanma ($r = .18$; $p < .001$), kendini gizleme ($r = .23$; $p < .001$), kurban seçimi ($r = .18$; $p < .001$), duygusal manipülasyon ($r = .28$; $p < .001$) ve saldırgan manipülasyon ($r = .26$; $p < .001$) boyutları ile pozitif yönde doğrusal ilişki sergilediği görülmektedir.

Korelasyon analizleri ile elde edilen ilişkilerin ardında, değişkenler arasındaki yapısal ilişkilerin analizini gerçekleştirmek için yapısal eşitlik modelinden yararlanılmıştır. Yapısal eşitlik analizde bir model belirleme, modeli doğrulama, model tahminleme, modelin uyumu ve modeli değiştirme aşamaları yer almaktadır. Yapısal eşitlik modellemesi (YEM) açıklayıcı faktörü analizi ve çoklu regresyon gibi istatistiksel tekniklerin bir kombinasyonu olup, değişkenler arasında oluşan doğrudan ve dolaylı etkileri istatistiksel bağlamda birlikte analiz edebilme olanağı sunmaktadır. Bir başka ifade ile YEM aracılığıyla, gözlenebilen ve gözlenemeyen değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkilerin regresyon katsayıları üzerinden birlikte analiz edilmesini mümkün olabilmektedir (Bayram, 2011). Yapısal eşitlik modelinin geleneksel regresyon analizlerine göre gözlenen değişkenlerdeki hataları da hesaba katması nedeniyle YEM'in regresyon analizinden daha doğru sonuçlar verdiği düşünülmektedir (Bayram, 2010; Dursun ve Kocagöz, 2010) ve *ikinci nesil veri analizi tekniği olarak* önerilmektedir (Bagozzi ve Fornell, 1982).

Bu çalışmada da bağımsız değişkenler olan, aidiyet duygusunu oluşturan kabul edilme ve dışlanmanın, bağımlı değişkenler olan kişilerarası ilişkilerde yaşanan ve sergilenen manipülatif tutum ve davranışları yordayıcılığının sınanması amacı ile önerilen yapısal model Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Modele Yönelik Yapısal Eşitlik Modeli

Şekil 1' de görüldüğü üzere, aidiyet hissinde kabul edilme ve dışlanma değişkenlerinin ilişkilerde manipülatif tutum ve davranışları anlamlı şekilde açıkladığı tespit edilmiştir. Beliren yetişkinlerin ilişkilerinde manipülatif tutum ve davranışlarının toplamda % 9'luk kısmının, kabul edilme ve dışlanma değişkenleri tarafından açıklandığı görülmektedir. Ayrıca kurulan modele göre, manipülatif tutum ve davranışlarda varyansın %18'ini dışlanma değişkeni; % 16'sını ise kabul edilme değişkeni açıklamaktadır. Elde edilen modelin uyum değerleri ise Tablo 3' de sunulmuştur.

Tablo 3. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyumuna Yönelik İstatistiksel Değerler

Model Uyum Kriteri	Mükemmel Uyum	Kabul Uyum	Edilebilir	Mevcut Çalışma
χ^2/sd Uyum testi	$0.05 < p \leq 1$	$0.01 < p \leq 0.05$		
χ^2/sd	≤ 3	≤ 5		3.85
IFI	≥ 0.95	≥ 0.90		.99
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95		.99
TLI	≥ 0.97	≥ 0.95		.98
RMSEA	≤ 0.05	≤ 0.08		.06
GFI	≥ 0.90	≥ 0.85		.98

Tablo 3' de uyum iyiliği indekslerine bakıldığında; modelin kabul edilebilir düzeyde anlamlı olduğu görülmektedir ($\chi^2=46.207$, $sd=12$, $p=.00$). Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranından yola çıkarak ($\chi^2/sd=3.85$). Modelin kabul edilebileceğini ve orta dereceli uyum gösterdiği görülmektedir. Diğer uyum iyiliği indekslerinden RMSEA değerine bakıldığında ise evren ve örneklem arasında kabul edilebilir bir uyum olduğundan söz edilebilir (RMSEA= 0.06). Modele ilişkin diğer uyum indeksleri incelendiğinde IFI= .99. CFI= .99. TLI=.98 ve GFI= .99 değerlerini aldığı görülmektedir. Söz konusu uyum iyiliği indekslerine bakılarak, geliştirilen modelin veri ile tüm uyum iyiliği indeksleri bakımından istatistiksel anlamda iyi veya kabul edilebilir uyuma sahip olduğu sonucuna varılabilmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, beliren yetişkinlerin aidiyet duygusunun oluşmasında etkili olan kabul edilme ve dışlanma durumunun ilişkilerde manipülatif tutum ve davranışları yordama gücünü saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla öncelikle değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş, ardından kabul edilme ve dışlanma şeklinde hissedilen aidiyet hissinin, kişilerarası ilişkilerdeki yordayıcı gücü yapısal eşitlik modeli doğrultusunda önerilen model ile test edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde; ilişkilerde strateji kullanma, kendini gizleme, kurban seçimi, duygusal manipülasyon ve saldırgan manipülasyon olmak üzere tüm manipülatif tutum ve davranışlar ile kabul edilme arasında negatif yönde anlamlı ilişki elde edilirken, dışlanma değişkeni ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle, beliren yetişkinlerin aidiyet geliştirmelerinde etkili olan kabul edilme duygusu arttıkça ilişkilerde bahsedilen manipülatif tutum ve davranışlar azalmakta; öte yandan dışlanma duygusu arttıkça, bu tutum ve davranışlar da artmaktadır. Bu bulgulara dayanarak, bireyin dışlandığını hissettikçe ilişkilerini daha fazla manipüle etme eğilimine girdiği, aynı zamanda kişilerarası ilişkilerde manipülasyona başvuran bireylerin dışlanma hissini daha fazla hissettiği söylenebilir.

Manipülasyon, kişilerin algısını veya davranışlarını; yanıltıcı stratejiler aracılığıyla değiştirmeyi amaçlayan psikolojik ve sosyal bir etkidir (Yılmaz, 2018). Manipülasyonda, bireyin diğerlerinin düşüncelerini ve davranışlarını onların istekleri dışında etki altına alması söz konusudur. Alanyazınında da belirtildiği gibi bu durum bireylerin kişilerarası ilişkilerini etkilemektedir. Şahin ve ark. (2007) manipülatif tarzı, ilişkideki kişilerin birbirlerine müdahalede bulunduğu, sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurmayı engelleyen, değişen ve tekrar eden davranış kalıpları olarak açıklamaktadırlar. Burada da işaret edildiği gibi, kişilerarası ilişkilerinde sorun yaşayan bireylerin, manipülatif tutum ve davranışları daha fazla sergileme eğiliminde oldukları görülmektedir.

Öte yandan, insan ilişkilerinin önemli bir unsuru olan aidiyet duygusu; kişinin kendini, var olduğu çevrenin mühim ve anlamlı bir unsuru şeklinde algılaması ile gelişir (Duru, 2015). Bu noktada kişi için, kabul edilme duygusu; sağlıklı ve manipülatif olmayan ilişkiler kurmanın anlamlı bir yordayıcısı olarak işlev görebilmektedir. Hill'e (2006) göre aidiyet hissi, ilişkililik ve sosyal/duygusal bağlılığın bir unsurudur ve temel bir ihtiyaç olan aidiyet; toplum, aile ve birey için önem arz etmektedir. Aidiyet hissi, sosyal bağları temellendirilmesinde ve güçlenmesinde temel bir işleve sahiptir. İlgili araştırmalar; başarı, samimiyet, bağlılık, güç ve onay çabalarının ait olma gereksiniminden meydana geldiğini göstermektedir (DeWall, Deckman, Pond ve Bonser, 2011). Nitekim saygı duyulma, fark edilme, bağlı olma ve sevilme ihtiyaçları bireyin psikolojik sağlığı adına büyük önem arz etmektedir. Aidiyet hissinin yokluğunda ise; soyutlanma, reddedilme ve yabancılaşma duyguları yoğun olarak yaşanmakta ve bu durum kişinin ruh sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bunun sonucunda kişi, davranış sorunları ve uyum problemleri yaşayabilmektedir (Malone ve ark., 2012).

Aidiyet ile bilişsel şemalar arasında güçlü ilişkilerin olduğu belirtilmektedir (Rafaeli, Bernstein ve Young 2011). Bilişsel psikolojide şema kavramı, bilgiyi yorumlama ve problem çözme sürecinde

rehber görevi gören soyut bir bilişsel kavram olarak tanımlanmaktadır (Young ve ark., 2003). Çocukluk döneminde aile ve çevre tarafından bakım, istikrar, güvenlik, empati gibi önemli yaşantılardan mahrum bırakılmış olmak ve bununla birlikte saygı görmek ve kabul edilmek gibi temel gereksinimlerin karşılanmaması; bireylerde erken dönem uyumsuz şemaların oluşmasının başlıca nedenlerindedir (Thimm, 2010). Manipülatif davranışların oluşma sürecinin anlaşılmasında da, şemalar ile manipülatif davranışlar arasındaki ilişki önem arz etmektedir. Güvensizlik ve kurban şeması ile manipülasyon arasında ilişki saptanmıştır; bu şeması olan bireyler, diğerlerinin onları çıkarları uğruna kullanabileceğine, kandırabileceğine veya yalan söyleyebileceğine yönelik bir inanış geliştirebilmektedirler (Saygılı, 2014). Şemalar bağlamında ele alındığında; dışlanma hissini yoğun yaşayan ve kişilerarası ilişkilerinde manipülasyona başvuran bireylerin uyumsuz davranışlarının erken dönem uyum sağlayıcı olmayan şemalarından hareketle ortaya çıkmış olması muhtemeldir. Öte yandan bu manipülatif davranışların şemaların bir unsuru olarak değil, şemalara yönelik bir tepki biçiminde açığa çıktığı da kabul edilmektedir (Tökel, 2019). Bu bağlamda söz konusu tepkiler, baş etme stratejileri olarak da yorumlanabilmektedir.

Aidiyet duygusu ile kişilerarası ilişkilerde manipülatif tutum ve davranışlar arasındaki ilişkilere dayanarak, araştırmanın temel amacı doğrultusunda, kabullenme ve dışlanma aidiyet duygusunun yordayıcılığı yapısal eşitlik modeli ile sınınanmıştır. Elde edilen bulgular, hem kabul edilme hem de dışlanmanın, bireylerin ilişkilerindeki manipülasyonları üzerinde önemli birer yordayıcı etkisinin olduğu göstermektedir. Bu bulgular hem alan literatürü ile hem de yapılmış sınırlı sayıda diğer çalışma bulguları ile örtüşür niteliktedir.

Aidiyet duygusu ile kişilik özellikleri ilişkisini inceleyen pek çok çalışmada mevcuttur. Malone ve ark. (2012)'nin yaptıkları çalışmada aidiyet duygusu yüksek olan kişilerin, sosyal etkileşime ve pozitif kişilerarası ilişkilere eğilimleri oldukları; kabul edilebilirlik ve dışa dönüklük düzeyi yüksek kişilerin, bununla birlikte yüksek düzeyde aidiyet duygusuna sahip oldukları bulunmuştur. Bunun yanı sıra, nevroz ile aidiyet hissi arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Başka bir çalışmada; duygusal manipülasyonun olduğu bir ilişkide, mağdurun kişilik yapısının belirleyici bir unsur olduğu ve manipülatörün benmerkezci bir kişiliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bursten, 1972). Bir başka çalışmada ise manipülatör kişilerde narsist kişilik yapısının yanı sıra antisosyal davranış bozukluğu görülme sıklığının yüksek olduğu saptanmıştır (Hofer, 1989).

Sosyolojik bağlamda aidiyet hissi, yalnızlık hissinden kurtulabilmek için işlevsel bir özelliği yerine getirmektedir ve aidiyet algısının oluşmaması halinde, kişiler için yıkıcı etkileri olabilmektedir (Çağırkan, 2019). Nitekim alanyazın incelendiğinde; Cockshaw, Shochet ve Obst (2013) yaptıkları çalışmada depresif semptomlar ve aidiyet hissi arasında güçlü bir ilişki saptanmıştır. Ait olma hali farklı gruplarda (aile, arkadaş grubu, meslektaşlık, ortak hobiler vb. gibi) farklı biçimlerde kendini gösteren ve bir süreçle beraber inşa edilen bir algıdır (Çağırkan, 2019). Uluslararası Ergen Kimlik Araştırma Projesi kapsamında Türkiye'nin hem kentsel hem kırsal kesimleri ile yürütülen

araştırmada, her iki cinsiyet için de en önemli aidiyet kaynağının aile olduğu, ardından dostluklar ve okulun geldiği belirtilmektedir (Yıldırım, 1997). Bu bağlamda, aidiyet duygusunun oluşumu, kültürden bağımsız bir süreç değildir. Ancak içinde bulunulan kültürün bireyci ya da toplulukçu kültür olması durumu, hem aidiyet duygusu hem de ilişkilerdeki manipülasyonlar üzerinde farklılıklar oluşturacaktır.

Bireyci kültürlerde bireylerin var olduğu grup ve diğer topluluklardan duygusal olarak bağımsız olmasına vurgu yapılırken; toplulukçu kültürlerde kişinin ailesi, akrabaları ve sosyal sisteme bağımlı oluşunun altı çizilmektedir (Hofstede, 2001). İlgili çalışmalarda, Türkiye’de kişilerin hem bireyci hem de toplulukçu kültüre ait özellikler sergiledikleri, her iki kültürün tutum ve değerlerin bir arada bulunması nedeniyle Türk toplumu için genel bir sınıflandırma yapılamayacağı belirtilmektedir (İmamoğlu, 2003; Kağıtçıbaşı, 1997; 2000; 2001). Ancak Ercan’a (2013) göre, Türk kültüründe halen çoğunlukla yakın kişilerarası ilişkiler söz konusudur. Öte yandan hızlı toplumsal değişimin beraberinde bireyci yaklaşımlar artmakta ve bu durum kişilerarası ilişkileri de etkilemektedir. Hyde vd. (2018), duygusal manipülasyonun yaygınlaşmasında, bireylerin kişiler arası ilişkilerinde ve iletişim tarzlarında derinlikten yüzeyselliğe geçişin etkilerine dair yaptığı bu vurgu bizim elde ettiğimiz sonucu destekler niteliktedir.

Bu çalışma ile kimlik oluşturma sürecinin devam ettiği, toplumsal yaşam içerisinde henüz yetişkin olarak yer alamayan beliren yetişkinlerin aidiyet duygusu ve ilişkilerindeki manipülasyonlarına dair veriler elde edilmiştir. Psikolojik sağlıklılıkta aidiyet duygusunun önemi ve psikolojik manipülasyonda manipülatörün kişilik özelliklerinin önemli bir etmen olduğu göz önüne alındığında; manipülasyonun olmadığı sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesinde aidiyet hissinin rolü ve önemi bu çalışma ile bir kez daha vurgulanmış oldu. Çalışmamıza ait bu bulguların daha sonraki çalışmalara veri niteliğinde olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ileride yapılacak çalışmalarda, diğer gelişim dönemleri açısından, farklı örneklemeler ile aidiyet ve manipülasyon arasındaki ilişkinin incelenmesiyle söz konusu değişkenlerin oluşumu ve etkileşimlerine dair daha detaylı bilgi elde edilebileceğine inanılmaktadır. Bu çalışmaya ait sonuçların psikolojik danışmanlar, terapistler, akademisyenler, beliren yetişkinlerle çalışan uzmanlar için öncül veri olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca beliren yetişkinlerin büyük bir kısmının yer aldığı üniversitelerde ve özel psikolojik danışma merkezlerinde görev yapan ruh sağlığı çalışanlarının bireysel ve grupla psikolojik danışma uygulama içeriklerinde bu kavramların yer almasının hem kişilerin kimlik oluşumuna hem de kişilerarası ilişkilerine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma için Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’ndan 20.01.2021 tarihli, 2021-107 protokol sayılı etik onay belgesi alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANLARI

Araştırmacılar bu çalışmaya eşit oranda katkı sağlamışlardır.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını bildirmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20 (2), 405-432.
- Alptekin, D. (2011). Toplumsal aidiyet ve gençlik: Üniversite gençliğinin aidiyeti üzerine sosyolojik bir araştırma (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Alptekin, D. (2011). Toplumsal aidiyet ve gençlik: Üniversite gençliğinin aidiyeti üzerine sosyolojik bir araştırma (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arnett, J. J. (2007). *Emerging adulthood: What is it, and what is it goodfor? Child Development Perspectives*, 1(2), 68- 73.
- Arntz, A., Jakob, G. (2013). Schema therapy in practice an introductory guide to the schema mode approach. Wiley-Blackwell Publications.
- Arslan, G. (2015). Psikolojik istismar, psikolojik sağlamlık, sosyal bağlılık ve aidiyet duygusu arasındaki ilişki. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (36), 47-58.
- Aşık, N. A. (2018). Aidiyet duygusu ve nomofobi ilişkisi: Turizm öğrencileri üzerinde bir araştırma. Turar Turizm ve Araştırma Dergisi, 7(2), 24-42.
- Atak, H. ve Çok, F. (2010). İnsan yaşamında yeni bir dönem: Beliren yetişkinlik. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 17(1), 39-50.
- Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C. ve Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side?. *Personality and Individual Differences*, 43 (1), 179-189.
- Bagozzi, R. P. ve Fornell, C. (1982). Theoretical concepts, measurements, and meaning. *A Second Generation of Multivariate Analysis*, 2, 5-23.
- Bayram, N. (2010). Yapısal eşitlik modellemesine giriş amos uygulamaları. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Bayramoğlu, E. (2019). Ölümlülük manipülasyonunun, bağlanma türlerinin ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin risk alma davranışına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beck, T. A. (2008). *Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar*. (2. Baskı). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss*. (Cilt 1-3). New York: Basic Books
- Braiker, H. B. (2004). Who is pulling your strings. How to break the cycle of manipulation. New York: McGraw-Hill Education
- Bursten, B. (1972). The manipulative personality. *Archives of General Psychiatry*, 26(4), 318-321.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Chapaux-Morelli, P. ve Couderc, P. (2018). İkili ilişkilerde duygusal manipülasyon. (Çev: Işık Ergüden). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cockshaw, W. D., Shochet, I. M. ve Obst, P. L. (2013). General belongingness, workplace belongingness, and depressive symptoms. *Journal of Community ve Applied Social Psychology*, 23(3), 240-251.
- Çağırkan, B. (2019). Çok kültürlü toplumsal yapılarda değişen aidiyet algıları: Yeni toplumlar, yeni aidiyetler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 558-573.
- DeWall, C. N., Deckman, T., Pond, R. S., Jr., ve Bonser, I. (2011). Belongingness as a core personality trait: How social exclusion influences social functioning and personality expression. *Journal of Personality*, 79(6), 979-1012.
- Dursun, Y. ve Kocagöz, E. (2010). Yapısal eşitlik modellemesi ve regresyon: Karşılaştırmalı bir analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (35), 1-17.
- Duru, E. (2015). Genel Aidiyet Ölçeğinin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (44), 37-47.
- Ercan, H. (2011). İlişkisel-bireyci-toplulukçu benlik ölçeği'nin psikometrik özellikleri ve uyarlama çalışması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(21), 37-45.
- Ercan, H. (2013). Genç yetişkinlerde benlik kurgusu üzerine bir çalışma. *Journal of World of Turks*, 5(2), 157-178.
- Erikson, E. H. (1980). *Identity and life cycle*. New York: W. W. Norton&Company, Inc
- Eşici, H., ve Özbay, Y. (2020). Beliren yetişkinlikte romantik ilişki kalitesi ile bağlanma ilişkisinde psikolojik ihtiyaçlar ve zedelenmiş otonominin aracı etkisi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(26), 267-288.
- Grieve, R., ve Mahar, D. (2010). The emotional manipulation–psychopathy nexus: Relationships with emotional intelligence, alexithymia and ethical position. *Personality and Individual Differences*, 48(8), 945-950.
- Hill, L. H. (2006). Sense of belonging as connectedness, American Indian worldview, and mental health. *Archives of Psychiatric Nursing*, 20 (5), 210–216.
- Hofer, P. (1989). The role of manipulation in the antisocial personality. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 33(2), 91-101.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences*. (Second Edition). Beverly Hills: Sage Publication. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00695.x>
- Hyde, J., ve Grieve, R. (2018). The dark side of emotion at work: Emotional manipulation in everyday and work place contexts. *Personality and Individual Differences*, 129, 108-113.
- İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not: Opposing but distinct and complementary. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 129 (4), 367-402.
- İmamoğlu, E. O., Günaydın, G., ve Selçuk, E. (2011). Özgün benliğin yordayıcıları olarak kendileşme

- ve ilişkililik: Cinsiyetin ve kültürel yönelimlerin ötesinde. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 27-48.
- Janoff-Bulman, R. (2010). *Shattered assumptions*. USA: The Free Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1997). Individualism and collectivism. *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, 3, 1-49.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2001). *Development of self and competence in cultural context. (Second Edition)*. Wassenaar: NIAS.
- Koyuncu, O. (2009). *Bireyci ve toplulukçu kültürün yönetim üzerine etkileri: yönetici adayları üzerinde bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Malone, G.P., Pillow, D. R. ve Osman, A. (2012). The General Belongingness Scale (GBS): Assessing achieved belongingness. *Personality and Individual Differences*, 52, 311–316.
- Maslow, A. H. (1987). *Motivation and personality* (Third Edition.). Harper & Row Publishers.
- Nelson, D. A., ve Crick, N. R. (2002). *Parental psychological control: Implications for childhood physical and relational aggression*. Washington: American Psychological Association.
- Oktuğ, Z. (2017). Psikolojik güçlendirme algısı ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkide bireycilik-toplulukçuluk eğilimlerinin biçimlendirici rolü. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 245-266.
- Özdemir, N. ve Turan, S. (2018). Okul müdürlerinin manipülatif davranışları ile öğretmenlerin özerklik algıları ve bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkiler. *KEFAD*, 19(2), 1727-1744.
- Rafaeli, E., Bernstein, D. P., ve Young, J. (2011). *The CBT distinctive features series. Schema therapy: Distinctive features*. New York, NY, US: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Saygılı, G. (2014). *Erken döneme ilişkin gelişimsel etmenler ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolünün incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Şahin, E. (2018). *Üniversite öğrencilerinin kendini gizlemeleri ile ebeveyn kabul red düzeyleri, çocukluk deneyimleri ve zamana yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, N. H., Çeri, Ö., Düzgün, G., Ergün, H., Karanlı, E., Koç, V., Örfü, P. ve Uzun, C. (2007). *Kişilerarası Tarz Ölçeği*. Ankara: Yayımlanmamış Çalışma.
- Thimm, J. C. (2010). Personality and early maladaptive schemas: A five-factor model perspective. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41, 373-380. doi: 10.1016/j.jbtep.2010.03.009
- Tökel, M.N. (2019). *İkizlerde algılanan ebeveynlik biçimlerinin erken dönem uyumsuz şema yapılanmasında ve felaketeleştirilen bilişler üzerindeki etkisinin incelenmesi (Yayımlanmamış*

- yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuhanoğlu, S. ve Gizir, A.C. (2019). Aidiyet hissi ölçeğinin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. HAYEF Eğitim Dergisi, 16(1), 1-18.
- Yıldırım, A. (1997). Gender role influences on Turkish adolescents self identity. Adolescence, 32(125), 217-31.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, H. ve Büyükcebeci, A. (2019). Aidiyet ile mental iyi oluş arasındaki ilişkide çocukluk dönemi mutluluk ve huzur anılarının aracı rolü. Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1) , 203-228.
- Yılmaz, H. (2018). İnsan ilişkilerinde manipülasyon ölçeği. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(4), 449-467.
- Young, J. E., Klosko, J. S., ve Weishaar, M. E. (2003). Schema therapy: A practitioner's guide. New York, NY, US: Guilford Press.